

FEHÉRVÁRI SZÍNÉSZNŐK A BÍRÓSÁG ELŐTT

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

JOG
történet

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

A HUN-REN-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

MPZOLTAN@GMAIL.COM

2023. szeptember 18.

A bíróságtörténeti kutatások időnként olyan eseményekről is lerántják a leplet, amelyek mára feledésbe merültek, pedig a maguk idejében szenzációsámba mentek. Ez természetesen, hiszen minden korszaknak megvannak a maga hősei és bulvárhősei, akik koruk „celebjeiként” életüket a nyilvánosság előtt élték. Így, ha valamiféle bírósági ügyük támadt, akkor az érdeklődésre tartott számot, s az országos és helyi lapok hasábjain – akár folytatólagosan – figyelemmel

követhette a közönség a történéseket.

E blogbejegyzés szerzője az elmúlt években a Székesfehérvári Királyi Törvényszék polgári kori történetével foglalkozva, e fórum és illetékeségi területéhez tartozó járásbírók történetének felkutatásában rendre segítségül hívta és hívja a korabeli sajtót, ennek köszönhetően az érdekesebb esetek a korszak nyilvánosságának szűrőjén könnyebben fennakadhatnak.¹

A székesfehérvári sajtó szemlézése a helyi elsőfokú bíróság, a királyi járásbírók életéből két – a maguk korában ünnepezt – színésznő esetét is felszínre hozta. A két eset között a hasonlóság nemcsak alanyaik foglalkozásában, hanem abban is megmutatkozik, hogy mindkettő talán a mindenkor leggyakoribb, vagy legalábbis a nyilvánosság számára mindig a „legizgalmasabb” ügyek, a rágalmozási és becsületsértési ügyek közé tartozik.

Az egyik eset nem sokkal a Csemegi-kódex hatálybalépését követően történt meg. E megállapítás csak azért lehet érdekes, mert a hatálybalépést rendező 1880. évi XXXVII. törvénycikk külön pontban nevesítette azt (40. § 2. pont), hogy az új büntető törvénykönyv XVII. Fejezetének tényállásai – a rágalmozás és a becsületsértés – mely esetekben, illetve mikor nem tartoznak járásbírósi hatáskörbe. Eszerint, ha az ilyen cselekmények az országgyűlési bizottságok, a hatóságok, közhivatalok, közös szervek, igazságügyi szervek vagy külföldi államfők,

diplomáciai személyek ellen irányulnak, akkor nem a járásbírók járhattak el, minden más esetben ellenben igen, ha megvalósultak a törvényben rögzített tényállások (amelyek közötti határvonal néha elmosódni látszik az újságírói fogalmazásban).

A kódex rendelkezései szerint tehát, ha az egyik állampolgár a másiktól alkotott becsmérlő véleményét mások előtt kinyilvánította, vagy vele szemben meggyalázó kifejezést használt, illetve meggyalázó cselekményt követett el, akkor megvalósult a rágalmozás, illetőleg a becsületsértés tényállása.² Ezt példázzák tehát az itt szereplő esetek.

1882-ben a székesfehérvári szintársulat berkein belül Cserváry Ilona és Berzsényi Júlia között „nemes vetélkedés” folyt. E rivalizálás két pártra szakította a fehérvári ifjúságot, olyannyira, hogy Cserváry „kisasszony jutalomjátéka alkalmával a Berzsényi-párt hagymakoszorút dobott a kaméliák, rózsák, jácintok közé. Cserváry Ilona szellemes leány, feltalálta magát. Felvette a hagymakoszorút és hálásan meghajta magát azon irányban, honnan az repült. Persze viharos taps lett jutalma. De tisztelői nem elégedtek meg ezen elégtétellel: becsületsértési pert indítottak a hagymakoszoru dobói ellen. Kiváncsiak vagyunk a per kimenetelére.” – zárta sorait a Pesti Hírlap 1882. január 10-i számában kelt írás szerzője.³ A folytatás nem is maradt el a hírlap részéről: „Említettük, hogy Cserváry Ilona a székesfehérvári színház tagja, a kinek jutalomjátéka alkalmával hagymakoszorút

GELLÉRT MARIKA,
a Royal Orfeum tagja, crepe de Chine ruhájában, melyet 25 pengő 80 fillérért vásárolt
FENYVES-nél a Kálvin-téren
(Halmi felv.)

A tárgyalási teremből.

Folyó hó 18-án tárgyalattott a székesfehérvári kir. járásbíró előtt Cserváry Ilonkának becsületsértési pere, melyet Kostyelik Géza ellen indított azért, hogy jutalomjátéka alkalmával hagymakoszorút dobott a színpadra. Vádló képviselője dr. Fischl Adolf volt, vádlott személyesen jelent meg Flatt Gaszton védőjével. Az ügy előre nagy port vert fel s mindenki kíváncsian leste az ügy lemenetelét s igen egyszerűen végződött. Vádlott részint maga, részint védője azzal védekezett, hogy a hagymakoszorú nem Cserváry Ilonkának volt szánva, hanem azon pártnak, mely Berzsenyi Julia jutalomjátéka alkalmával a jutalmazott ellen tüntetni akarván, a vele szereplő Cserváry Ilonkát díszes koszorúval tisztelte meg, ő tehát csak megzavarni kívánta az előadást, de Cserváryt sérteni nem volt szándéka; előadta továbbá, hogy ezen tettéért a városi kapitány által mint botrányt okozó rendőri uton 4 napi fogságra, illetőleg 40 forint bírság fizetésére ítéltetett. Vádló képviselője tagadta, hogy vádlott rendőri uton fenytve lett volna s lerontani kívánta azon állítást, hogy a hagymakoszorú dobása által a Cserváry-párt elleni tüntetés célzatotott volna, mert nyilvános helyen, jutalomjátéka alkalmával célzatosan Cserváry I. meggyalázása volt célba véve és a meg-hagymakoszorúzott erkölcsi reputációja s renomméjának is ártott ezen botrányos tette által, mivel ez a fővárosi lapokba is átszivárgván, az egész országban köz tudomású dolog lett, hogy ő hagymakoszorút kapott és annak okát az igazgatók nem tudván, ez az ő jövőjére is káros kihatással lesz, kéri tehát Kostyelik Géza a becsületsértési bíróságban elmarasztaltatni. A bíróság tudomást szerezvén arról, hogy vádlott rendőri elmarasztaltatott s ügye felelkezés alatt áll: a nélkül, hogy a becsületsértési kérdés taglalása s elbírálásába bocsátkozott volna ítéletet mondott, melyben Cserváry Ilonkát keresetével elutasította, mivel ez ügy már más bíróság előtt folyamatba tétetett s még függőben van. Mely ítélet ellen vádló felelkezett. A bíróság jelen esetben nem is határozhatott másképp s helyesen járt el, midőn vádlót keresetével elutasította, mert ugyanazon egy ügyet két bíróság előtt egyszerre nem lehet tárgyalni. Hogy van-e becsületsértés a hagymakoszorú dobásban, annak fejtegetésébe mi sem bocsátkozunk, de annyit kimondunk, hogy vádlott eljárásában semmi dicserni való sincs s helyesen cselekszik ha másor valamely párt elleni tüntetésben önmagát bírónak nem tolja fel, mert ahhoz a nagy közönségnek van joga.

dobtak, az illető uriember ellen becsületsértési pert indított.

Ebben az érdekes perben f hó 18 án lesz a tárgyalás a székesfehérvári kir. járásbíró előtt."

⁴ A tárgyalásról az egyik helyi lap, a Fehérvári Híradó részletesen beszámolt, amelyből kiderül, hogy a bíróság „tudomást szerezvén arról, hogy vádlott rendőri elmarasztaltatott s ügye felelkezés alatt áll, a nélkül, hogy a becsületsértési kérdés taglalása s elbírálásába bocsátkozott volna ítéletet mondott, melyben Cserváry Ilonkát keresetével elutasította, mivel ez ügy már más bíróság előtt folyamatba tétetett s még függőben van.”⁵

1932-ben - a „hagymakoszorús perként” elhíresült eset után ötven esztendővel -, ismételtelen egy színésznő ügye verte fel a port Székesfehérváron. A történekekről az Esti Kurír is beszámolt, nem kevés iróniával - „háborúskodás tört ki a színház szubrettje, Gellért Marika és a helyi lap felelős szerkesztője, Rakáts Lajos között. A lapban ugyanis Gellért Marika művészetéről ugynevezett „lesújtó” kritika jelen meg, amely miatt a táncoslábu kis szubrett szörnyű haragra gerjedt és elhatározta, hogy lemossa a gyalázatot. Elhatározását az egyik székesfehérvári kávéházban tett követte, azaz csak követte volna, mert a kávéház vendégei még idejekorán visszatartották a szubrettet az erélyes lépéstől. Ezt az esetet az egyik budapesti hétfői ujság is megírta, ami

újabb bonyodalmakat okozott. Az egyik székesfehérvári hírlapíró, Csapody Sándort gyanúsították meg azzal, hogy ő helyezte el Budapesten az eset leírásával foglalkozó cikket. Csapody Sándor a békeesség és az igazság kedvére kijelenti, hogy »A fehérvári szubrett nyilvánosan inzultálta a helybeli szerkesztőt« című cikket nem ő írta és az »tudta nélkül került a pesti újságba«. Ezzel a nyilatkozattal, reméljük, most már békeesség lesz Székesfehérváron és a szubrett, amint ezt elvárjuk tőle, ezentul csak mosolyogni fog.”⁶

Nem így történt, ugyanis a sajtóban egy hónap múlva is terítékre került az (akkor még) Fehérváron játszó szubrett esete a bírósági tárgyalás okán. Az Est 1932. május 11-én számolt be az ügyről „Megütötte-e a kritikus a szubrettet?” címmel, amely arra az új körülményre utalt, hogy - bár megakadályozták a helyszínen tartózkodók, hogy a színésznő revansot vegyen a hírlapíró - „Gellért Mária később azt híresztelte, hogy Rakátsot arcultította, aki azután rágalalmazásért és nyilvános botrányokozásért feljelentette a színésznőt.” Ennek tárgyalására került sor a fehérvári járásbíró előtt, amely során a szubrett „fentartotta azt az állítást, hogy igenis inzultálta Rakátsot, mert kritikájával női és művészi hiúságában sértette meg. Azt írta ugyanis a lapban, hogy meztelenségével pótolta fiatalóságát és művészete parkett-művészet. Az első tanu, Gellért Erzsébet, a szubrett nővére szerint, igenis elcsattant a pofon, míg egy Szekeres nevű magánhivatalnok ezt tagadta vallomásaiban. A sértett és a vádlott ügyvédjei további bizonyítást ajánlottak fel. A bíróság el is rendelte a bizonyítást, új tanúkat idéz meg és a tárgyalást elnapolta.”⁷

E két „színpadias” becsületsértési és rágalalmazási eset jól jelzi, hogy a világ mit sem változott. A mindenkor hírességek ügyeire sok-sok évtizeddel korábban is ugyanúgy kíváncsiak voltak az újságolvasók, mint manapság a közösségi média fogyasztói.

Ugyanakkor azt is érzékeltetik ezek az ügyek, hogy a bíróságtörténeti-jogtörténeti kutatásokat ilyesfajta színfoltok üdíthetik.

Hivatkozások:

- ¹ E blogbejegyzés alapja a szerző korábbi bíróságtörténeti kutatása. Vö. Megyeri-Pálffy Zoltán: Jogszolgáltatás a polgári kori Fejér vármegye járásbírósaigain. Székesfehérvár, 2022. Székesfehérvári Törvényszék, 83-87. p.
- ² Vö. 1878. évi V. tc. 258-277. §
- ³ Székesfehérvári színészet. Színház, zene, képzőművészet. Pesti Hírlap, 1882. (január 10.) 10. sz. 3. p.
- ⁴ Hagymakoszorús per. Színház, zene, képzőművészet. Pesti Hírlap, 1882. (január 16.) 16. sz. 3. p.
- ⁵ A tárgyalási teremből. Fehérvári Híradó, 1882. (január 22.) 4. sz. 2. p.
- ⁶ Székesfehérvárott... A függöny mögött. Esti Kurír, 1932. (április 5.) 76. sz. 8. p.
- ⁷ Megütötte-e a kritikus a szubrettet? Hírek. Az Est, 1932. (május 11.) 103. sz. 7. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Gellért Marika egy 1932-es reklámfotón. Színházi Élet, 1932. 51. sz. 83. p. [ADT]
2. oldal: A „hagymakoszorús per” tárgyalásáról szóló helyi hírlapi beszámoló. Fehérvári Híradó, 1882. (január 22.) 4. sz. 2. p. [ADT]